

Київська Академія 19 (2022): 179–189.
doi 10.18523/1995-025X.2022.19.179-189
<http://ka.ukma.edu.ua>

Данило Антонюк

Перелік професорів та студентів Житомирської академії 1790 р.¹

Історія навчальних закладів, які діяли на Правобережній Україні у XVIII ст., майже невивчена, що пояснюється, серед іншого, й браком відповідних джерел. З огляду на це видається унікальним перелік студентів та викладачів Житомирської академії, який входить до перепису римо-католицького населення Київського воєводства 1790 р., де наведено поіменний список студентів та викладачів цього навчального закладу із вказанням їхнього віку. Переважна більшість учнів була вихідцями зі шляхти, причому дехто з них належав до родин, які мешкали на Київщині та в прилеглих воєводствах ще в попередні століття.

Список учнів та професорів Житомирської академії публікується із збереженням оригінального формату (таблиці), орфографію подано без змін, мова джерела не модернізувалася.

Ключові слова: Житомир, Житомирська академія, перепис населення.

Поіменний список професорів та студентів Житомирської академії, що публікується нижче, є фрагментом перепису римо-католицького населення Київського воєводства 1790 р. У складі колекції паперів Житомирського деканату (ф. 1044) цей цінний документ зберігається у Центральному державному історичному архіві України в м. Києві. Джерело є по-своєму унікальним, оскільки раніше настільки детальні реєстри місцевого люду не укладалися. Перепис містить імена як осілих мешканців міста, так і тих, хто не мав тут нерухомості; вказано станову приналежність власників

¹ Автор висловлює вдячність Ігорю Тесленку за допомогу в роботі над публікацією.

домогосподарств, склад їхніх сімей, вік усіх членів родини, уряд чи рід занять житомирян-католиків.

Окрему частину перепису складають відомості про викладачів та студентів Житомирської академії, розташованої у стінах колишньої єзуїтської школи. Товариство Ісуса започаткувало свою роботу в Житомирі 1724 р. за сприяння тодішнього київського каштеляна Казимира-Станіслава Стецького². Єзуїтську місію було підтверджено сеймовою конституцією 1768 р., і відтоді в місті функціонувала єзуїтська школа у складі трьох граматичних класів. На початку 1770-х київський біскуп Юзеф-Анджей Залуський фундував у ній клас моральної теології (*studium theologiae moralis*)³.

Після 1773 р., коли Товариство Ісуса припинило своє існування, новостворена Едукаційна комісія переформатувала цей навчальний заклад у шестикласну світську окружну школу (*szkoła wydziałowa*). Наприкінці XVIII ст. її часто називали академією, хоч відповідного статусу, підтвердженого королівським привілеєм, інституція не мала. За свідченням Мар'яна Дубецького, навчальна програма закладу нагадувала курікулум російських гімназій XIX — початку XX століття⁴. У рапорті генеральних візитаторів, укладеному 1785 р., фіксуються викладачі риторики, права, математики, фізики, філософії та теології, а також «учитель першого класу» та «учитель другого класу» без вказання, які саме предмети вони викладали⁵. Крім того, студентам пропонували опанувати німецьку мову, але, як зазначено у візитації, слухачів цього курсу було небагато, та й «користі від тих занять вони мають мало»⁶. Проректор закладу збирався заохочувати «академіків» до опанування німецької, важливої «з огляду на політичні зв'язки та торгові інтереси, які наш народ може мати з німецьким народом»⁷.

² Marian Dubiecki, *Na kresach i za kresami. Wspomnienia i szkice* (Kijów, 1914), 112.

³ Józef Łukaszewicz, *Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794* (Poznań, 1851), 195.

⁴ Dubiecki, *Na kresach*, 112.

⁵ T. Wierzbowski, *Raporty Generalnych wizytatorów z r. 1785* (Warszawa, 1914), 28. 34.

⁶ *Ibid.*, 35.

⁷ *Ibid.*, 36.

Як уже було згадано, заклад поділявся на шість класів. Юзеф Лукашевич, не зазначаючи джерела, пише, що станом на 1784 рік тут навчалось 600 студентів⁸. У генеральній візитації, датованій наступним роком, їх зафіксовано 500⁹, а в аналізованому документі, що був складений у 1790-му, — всього 138. Значну відмінність у цифрах можна пояснити тим, що в переписі фіксувалися лише імена студентів-католиків, тоді як серед вихованців могли бути і, очевидно, такі були уніати, протестанти, юдеї, а можливо, й православні та мусульмани.

Перелік поділено на шість частин, у кожній з яких вказуються імена, прізвища та вік студентів від найстаршого до найменшого класу. У шостому класі навчалось 9 студентів-католиків, у п'ятому 13, у четвертому 16, у третьому 26, у другому 47, у першому 27. Аналіз джерела засвідчує, що в одному класі могли навчатися «академіки» дуже різного віку. Так, наприклад, наймолодшому «другокласнику» було 9 років, а найстаршому 22¹⁰. Схожа ситуація була й у решті класів, де 12-річні учні опановували науку за однією партою з 20-літніми юнаками. Утім, це не було якоюсь екзотикою для навчальних закладів ранньомодерної доби. Наприклад, у єзуїтському колеґіумі польського Бранева у другій половині XVIII ст. наймолодшому учню було 6 років, а найстаршому 32¹¹.

Щодо походження студентів-католиків, то найбільше серед них бачимо вихідців із дрібношляхетських родин (Домбровські, Чаплинські, Дідковські, Меленевські тощо). Варто наголосити, що чимало походило з місцевої руської шляхти, яка фіксується на Київщині та в суміжних воєводствах ще з долюблінських часів (Вигури, Головинські, Каленські, Меленевські, Проскури, Севрюки, Шашкевичі).

Загалом же 125 осіб з-поміж 138 (тобто 90%) належали до привілейованого стану. Щодо решти 13 (Богарський, Гриховський, Ганьчинський, Ялаковський, Германн, двоє Торських, двоє Мічів, Кжимович, Юбельовський, Войжиновський, Мондзельський), то їхній соціальний статус встановити не вдалося: найімовірніше, вони

⁸ Łukaszewicz, *Historia szkół*, 195.

⁹ Wierzbowski, *Raporty*, 28. 35.

¹⁰ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі — ЦДІАК України), ф. 1044, оп. 1, спр. 1, арк. 190–190 зв.

¹¹ Stanisław Achremczyk, «Uczniowie kolegium jezuickiego w Braniewie w latach 1694–1776,» *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 4 (1982): 303.

були вихідцями з міщан. У Браневському єзуїтському колеґіумі цих самих 70-х рр. XVIII ст. пропорції були протилежними: тут навчалося всього 20 шляхтичів (12 % від загального числа учнів), тоді як «ядро» вихованців становили городяни (майже 70%)¹².

Реєстр містить імена шістьох професорів Академії: Антонія Капіци, Яцека Вісневського, Мацея Зайончковського, Вінцентія Щупаньського, Себастьяна Закжевського та Алексія Маршевського. Очолював заклад ректор Ян Одинець, який з 1791 року обіймав сан київського римо-католицького каноніка. Один з родичів житомирського ректора, Ципріян Одинець, став у 1778 р. білоруським каноніком, а на початку 1790-х очолив могилівську єпископську кафедру¹³. В метричній книзі Житомирського римо-католицького костелу Св. Софії вдалося знайти згадку про «професора житомирських шкіл»¹⁴ Антонія Капіцу, який у вересні 1787 р. асистував на хрещенні дитини шляхтичів Красносільських¹⁵.

За п'ять років до перепису викладацький склад академії включав сім осіб і був дещо іншим: професор риторики Даніель Гаєвський, вчитель права Матеуш Венцковський, вчитель 2-го класу Антоній Капіца, вчитель математики Антоній Маршевський, вчитель 1-го класу Ксаверій Оленцький, вчитель фізики Юзеф Ожеховський, вчитель філософії й теології доктор Ігнацій Войнаровський. Академію вже тоді очолював Ян Одинець, який займав керівну позицію щонайменше до 1790 року¹⁶. Причини, що призвели до зміни викладацького складу у проміжку між 1785–1790 рр., наразі невідомі.

Загалом можна констатувати, що перелік викладачів та студентів Житомирської академії є, поза сумнівом, цінним джерелом, яке дозволяє більше дізнатися про освітні заклади, які діяли на українських теренах Речі Посполитої наприкінці XVIII століття.

Список студентів та викладачів Житомирської академії публікується зі збереженням оригінального формату — у вигляді таблиці.

¹² Ibid., 305.

¹³ ЦДІАК України, ф.1044. оп. 1. спр.1. арк.191.; S. Uruski, *Herbarz szlachty polskiej* (Warszawa, 1915), 12: 257.

¹⁴ Державний архів Житомирської Облaсті, ф. 178. оп. 51. спр. 119, арк. 19 зв.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Wierzbowski, *Raporty*, 28. 34.

У тексті збережено автентичну орфографію, мова джерела не модернізувалася. Номери класів, наведені в оригіналі на лівому полі навпроти прізвищ студентів, у публікації для зручності перенесено на початок переліку кожного класу.

Перелік студентів та викладачів Житомирської академії

<u>Akademia studenci</u>	Mężczyzn	Lata	Niewiast	Lata
Klasa VI				
Iozef Symon	1	20		
Antoni Bielawski	1	26		
Narcys Podlewski	1	22		
Ian Piasecki	1	28		
Tomasz Iaroszyński	1	26		
Iozef Połonecki	1	22		
Leon Dawidowski	1	34		
Bazyli Boharski	1	24		
Ioachim Łoziński	1	19		
Klasa V				
Seweryn Potocki	1	17		
Iozef Potocki	1	16		
Stanisław Potocki	1	17		
Iozef Ulanicki	1	17		
Iozef Będkowski	1	16		
Konstanty Dąbrowski	1	16		
Nicefor Proskura	1	18		
Antoni Peszyński	1	18		
Ian Kaleński	1	19		
Maciej Lisowski	1	19		

Gabriel Czapliński	1	22		
Michał Symon	1	18		
Iozef Kostecki	1	22		
Klasa IV				
Robert Ianiszewski	1	15		
Bonawentura Spędowski	1	17		
Kasper Dąbrowski	1	14		
Bartłomiej Czechowski	1	17		
Reus Dobielewski	1	16		
Felix Łoziński	1	14		
Ian Hrychowski	1	17		
Wincenty Iezierski	1	16		
Franciszek Hańczyński	1	15		
Stanisław Szumiński	1	15		
Ian Roiewski	1	19		
Erazm Moklak	1	17		
Kazimierz Szlacki	1	16		
Antoni Domański	1	20		
Daniel Charczyński	1	20		
Maciej Rybczyński	1	19		
Klasa III				
Ian Baczyński	1	17		
Szczepan Burkath	1	15		
Wincenty Burkath	1	14		
Ignacy Burkath	1	17		
Wincenty Czechowski	1	13		
Stanisław Czepielowski	1	15		
Iacek Domański	1	16		
Piotr Dydkowski	1	22		

Mateusz Hołowiński	1	15		
Franciszek Jakubowski	1	19		
Antoni Iasiński	1	14		
Iozef Illicz	1	16		
Erazm Iezierski	1	15		
Szymon Iałakowski	1	14		
Ludwik Kaczanowski	1	13		
Franciszek Koszarski	1	20		
Michał Lisowski	1	18		
Iozef Newliński	1	18		
Michał Newliński	1	15		
Polikarp Piasecki	1	15		
Libery Sobanski	1	13		
Ferdynand Wiciński	1	19		
Wincenty Wigura	1	16		
Floryan Wołodkowicz	1	15		
Iozef Zielonka	1	12		
Hilary Lieliński	1	15		
Klasa II				
Kasper Bilecki	1	14		
Wincenty Bilecki	1	15		
Floryan Baczyński	1	13		
Ignacy Czepielowski	1	11		
Piotr Dobrzański	1	15		
Paweł Dydkowski	1	15		
Iozef Dunin	1	14		
Maciej Goszczycki	1	16		
Iozef Hańczyński	1	10		
Iozef Herman	1	19		
Kazimierz Hołowiński	1	15		

Franciszek Iankowski	1	11		
Michał Iankowski	1	10		
Franciszek Iaczewski	1	14		
Ian Ian ¹⁷ Iaczewski	1	12		
Piotr Iarocki	1	22		
Paweł Micz	1	14		
Dominik Micz	1	12		
Antoni Iaśiński	1	5		
Tadeusz Kaleński	1	14		
Mikołaj Kamiński	1	12		
Ambrozy Kamiński	1	10		
Maciej Kamiński	1	9		
Iozef Korzeniowski	1	14		
Stefan Kostecki	1	15		
Ian Krzymowicz	1	20		
Tomasz Krassowski	1	16		
Iwon Krassowski	1	14		
Kaietan Iubielowski	1	15		
Daniel Łosowski	1	13		
Paweł Mieleniowski	1	12		
Teodor Niedziałkowski	1	12		
Ludwik Piątkowski	1	15		
Iakob Paszowski	1	14		
Iozef Rybinski	1	12		
Antoni Sadowski	1	15		
Mateusz Sobotnicki	1	16		
Ian Sewruk	1	24		
Piotr Torski	1	14		
Ian Torski	1	13		

¹⁷ Так у рукописі.

Iulian Tomaszowski	1	17		
Ian Woyrzynowski	1	17		
Walenty Wartecki	1	11		
Walenty Zieliński	1	13		
Ian Zurachowski	1	15		
Dominik Kosciuszko	1	14		
Dyonizy Kosciuszko	1	13		
Klasa I				
Antoni Kokowski	1	13		
Szymon Kłodnicki	1	17		
Wincenty Possowski	1	15		
Iozef Rosolowski	1	14		
Antoni Zaykowski	1	13		
Ian Nowakowski	1	13		
Marcin Ostrowski	1	13		
Felix Iwaszkiewicz	1	10		
Ludwik Iwaszkiewicz	1	12		
Felix Zawadzki	1	12		
Hippolit Domaiewski	1	16		
Edward Domaiewski	1	15		
Nikodem Iezierski	1	9		
Stanisław Medwedowski	1	12		
Mikołaj Sobotkowski	1	15		
Dominik Moklak	1	12		
Woyciech Tomkiewicz	1	16		
Tomasz Tomkiewicz	1	14		
Iakob Piotrowski	1	14		
Iozef Rudzki	1	13		
Teodor Mądzielski	1	12		
Tomasz Sobotnicki	1	11		

Franciszek Sobotnicki	1	12		
Iożef Szaszkieicz	1	14		
Erazm Szaszkieicz	1	11		
Antoni Temberski	1	11		
Longin Newliński	1	11		
Mieszkańcy				
W. imc x. Ian Odyniec, prorektor	1	53		
Imc x. Antoni Kapica, professor	1	35		
I. pan Iacek Wisniewski, profes[sor]	1	32		
I. p. Maciey Zaiączkowski, professor	1	30		
I. p. Wincenty Szczepański, professor	1	24		
I. p. Sebastyan Zakrzewski, profes[sor]	1	26		
I. p. Alexi Marszewski, professor	1	31		
I. p. Franciszek Skotnicki	1	55		

Джерело: ЦДІАК України, ф.1044, оп. 1, спр. 1, арк. 189 зв.–191.

Bibliography

Achremczyk, Stanisław. «Uczniowie kolegium jezuickiego w Braniewie w latach 1694–1776.» *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 4 (1982): 299–323.

Derzhavnyi arkhiv Zhytomyrskoi Oblasti, f. 178, op. 51, spr. 119.

Dubiecki, Marian. *Na kresach i za kresami. Wspomnienia i szkice.* Kijów, 1914.

Łukaszewicz, Józef. *Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794*. Poznań, 1851.

Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 1044, op. 1, spr. 1.

Uruski, S. *Herbarz szlachty polskiej*. Vol.12. Warszawa, 1915.

Wierzbowski, T. *Raporty Generalnych wizytatorów z r. 1785*. Warszawa, 1914.

Abstract

List of Professors and Students of the Zhytomyr Academy of 1790

The history of educational institutions that operated on the Right Bank of Ukraine in the 18th century is almost unexplored. In part, this can be explained by the lack of sources that could shed light on this aspect of Ukraine's history. Considering this, the list of students and teachers of the Zhytomyr Academy, which is included in the register of the Roman Catholic population of the Kyiv Voivodeship, is unique. The source provides a list of students and teachers of the local educational institution by name and their ages. The vast majority of students came from noble backgrounds. Many of them belonged to noble families that settled in the Kyiv region and neighboring voivodeships in previous centuries.

The list of students and professors of the Zhytomyr Academy is published with the preservation of the original format (table), the spelling is presented without changes, and the language of the source has not been modernized.

Keywords: Zhytomyr, Zhytomyr academy, census.